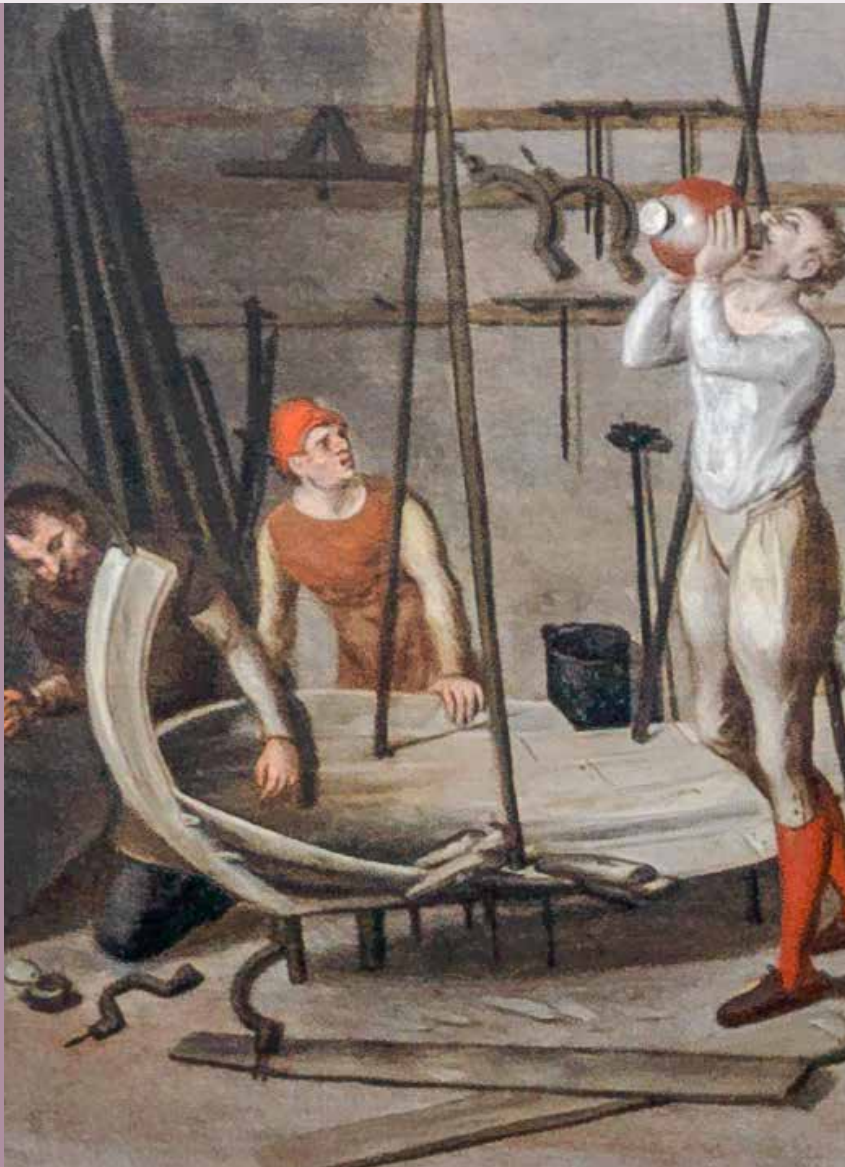

Tidinge

VAN DIE GOUDE

jaargang 41 | februari 2023 | 1

**Sint-Jozef, Michiel Claesz
en het timmermansgilde**

**Hoe de paardenmarkten
na ruim 550 jaar uit Gouda
verdwenen**

**Gouvenaars op het
Rotterdamse oorlogsschip
Mars (1778-1781)**

**Gouwe Verhaal: Janny de
Keijzer-Prinsenbergh**

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

redactie: **Henny van Dolder-de Wit**, dr. **Paul H.A.M. Abels**, dr. **Tom Hage**, mr. **Cor Revet**, dr. **Christiaan van der Spek**, drs. **Paul van Horsen** (hoofdredacteur)
tekstredacteur: drs. **Kenny Louwen** en
drs. **Jean-Philippe van der Zwaluw**
vaste medewerkers: **Marcel van Dasselaar** (archeologie), ir. **Gert Jan Jansen** (Gouwe Verhaal) met dank aan de medewerkers van: **Streekarchief Midden-Holland (SAMH)** en **Museum Gouda**
fotobewerking: **Rinus Lasschuyt**

redactieadres: **Hazelaarlaan 10, 2803 BS Gouda**
e-mail: **redactie-tidinge@diegoude.nl**

secretariaat van die Goude: **Postbus 307
2800 AH Gouda**
e-mail: **info@diegoude.nl**

ontwerp en opmaak: **Peterpaul Kloosterman, Gouda
(www.2pk.nl)**

drukkerij: **Quadraat Grafimedia BV, Oud-Beijerland**

ISSN: **0168-0498**

De 'Richtlijnen voor auteurs' en het 'Redactiestatuut van de Tidinge' zijn terug te vinden op de website van Historische Vereniging Die Goude (www.diegoude.nl)
Lid worden van Historische Vereniging Die Goude: Het lidmaatschap kost 28 euro voor particulieren en bedrijven. U kunt zich opgeven via onze website www.diegoude.nl
Opzeggen: U kunt uw lidmaatschap tot vier weken voor het einde van een kalenderjaar opzeggen. Uiteraard zijn ook overlijden en verhuizing redenen voor beëindiging van het lidmaatschap.

www.diegoude.nl

Foto voorkant: Uitsnede van de predella van het Jozefaltaar (Museum Gouda)

Van de redactie

Paul van Horsen

Uit de vele mooie herinneringen aan ‘Gouda750’ halen we er een naar voren: de bijzondere tentoonstelling *Beleef het Wonder van Gouda* in de Sint-Jan over de altaarstukken uit Museum Gouda.

Koen Goudriaan gaf naar aanleiding daarvan een lezing op 8 september in de Sint-Jan en bewerkte die voor de *Tidinge*. Onder de titel ‘Sint-Jozef, Michiel Claesz en het timmermansgilde’ geeft hij nadere bijzonderheden over het Jozefaltaar, de schilder en het Jozefgilde.

In 1951 kwam er een einde aan de paardenmarkten in Gouda. Meer dan 550 jaar was Gouda een centrum van deze handel. Jean-Philippe van der Zwaluw zocht uit wanneer deze handel ontstond en na de Tweede Wereldoorlog in de tijd van de wederopbouw ten einde kwam. Zijn bijdrage heeft de titel: “‘Een zilvere Roskam voor wie het grootste koppel Paarden ter markt brengt’”. Hoe de paardenmarkten na ruim 550 jaar uit Gouda verdwenen’.

Ofschoon Gouda wel een havenstad was, zou je toch niet verwachten dat Gouwenaars hebben meegevochten op een oorlogsschip uit Rotterdam. Arjen Buikstra verdiepte zich in de geschiedenis van het oorlogsschip Mars. ‘Het vertrok in 1780 onder leiding van schout-bij-nacht Willem Crul voor een routinemissie naar Sint Eustatius met aan boord 418 bemanningsleden, onder wie veel Gouwenaars. Velen van de 418 keerden, net als de schout-bij-nacht en het schip zelf, niet meer naar huis terug’, zo schrijft Buikstra in zijn artikel ‘Gouwenaars op het Rotterdamse oorlogsschip Mars (1778-1781)’. Buik-

Uitsnede van de predella van het Jozefaltaar (Museum Gouda)

stra is nagegaan of hij namen kon terugvinden. Met een nazaat van een van hen heeft hij contact gelegd. Bent u ook een van die afstammelingen?

‘We gaan er een 100% Gouds verhaal van maken, want ergens anders heb ik nooit gewoond’, zo begint Janny de Keijzer-Prinsenbergh haar *Gouwe Verhaal* aan Gert Jan Jansen. Voor de wat oudere lezer een verhaal met veel herinneringen aan het Gouda van de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw. Geboren boven de winkel van banketbakkerij Herfst, opgegroeid aan de Boelekade, gids bij de Gemma Galgani-groep, werken bij de Kandelaer en bij de lingeriewinkel van Van Yperen en getrouwd met Sjaak, genoeg aanknopingspunten om herinneringen op te halen.

Sint-Jozef, Michiel Claesz en het timmermansgilde

Koen Goudriaan

4

Tidings 2023

De tentoonstelling *Beleef het Wonder van Gouda* heeft de vijf altaarstukken van het Museum Gouda tijdelijk teruggebracht naar de plek waarvoor ze oorspronkelijk waren bestemd, de Sint-Janskerk.¹ Vier ervan zijn vervaardigd door schilders die ook buiten Gouda bekendheid genoten: Dirk Barendsz, Pieter Pietersz, Pieter Pourbus en Anthonie Blokland. Het vijfde altaarstuk, bestemd voor het Sint-Jozefaltaar, is van een lokale schilder. In de publicatie bij de tentoonstelling van 1996 over de Goudse gilden in het toenmalige Museum Catharinagasthuis heeft ondergetekende de naam van Michiel Claesz genoemd.² Ik doe daar de toezegging nadere bijzonderheden bekend te maken, wat evenwel nooit is gebeurd. Maar wat je beloofd hebt, moet je doen.

Bovendien is het altaarstuk sinds de vorige tentoonstelling gerestaureerd, waarbij onder meer een monogram met een M tevoorschijn kwam.³ Deze voorgeschiedenis en de nieuwe tentoonstelling van 2022 zijn genoeg redenen om nog eens op het stuk terug te komen. Achtereenvolgens ga ik in op de persoon van Michiel Claesz (over wie weinig bekend is), op het gilde van de timmerlui als opdrachtgever, en op de voorstellingen op het al-

Het middenpaneel van het Jozefaltaarstuk (Museum Gouda)

taarstuk. Voor zover van toepassing worden ook de bevindingen van de restauratie kort besproken. Buiten beschouwing blijven stilistische en esthetische aspecten, waarvoor kunsthistorische expertise nodig is die ik niet bezit.

Michiel Claesz

Een belangrijk stuk van de bewijsvoering dat we met een werk van Michiel Claesz te doen hebben, is gepubliceerd

‘Een zilvere Roskam voor wie het grootste koppel Paarden ter markt brengt’

HOE DE PAARDENMARKTEN NA RUIM 550 JAAR UIT GOUDA VERDWENEN

Jean-Philippe van der Zwaluw

14

Tidings 2023

Het is anno 2023 wellicht nauwelijks meer voor te stellen, maar de Goudse Markt vormde eeuwenlang elk jaar het decor voor een, twee en soms zelfs drie paardenmarkten. Begonnen als onderdeel van een meerdaagse jaarmarkt werd de paardenmarkt begin 15e eeuw een belangrijk evenement dat de stad als (handels)centrum van het agrarische ommeland positioneerde. Rond 1900 stonden zich op de Markt en in belendende straten soms maar liefst 1500 nobele viervoeters te verdringen. Maar hoe komt het dan, dat zo'n vijftig jaar later definitief het doek voor deze eeuwenoude markt viel?

Toen Gouda in 1272 van graaf Floris V stadsrechten ontving, verkregen de stedelingen niet alleen het recht om ter verdediging stadswallen te bouwen, maar ook het recht om markten te houden. De stad leek in die dagen nog niet op wat we nu met het begrip stad associëren. Ze lag gunstig bij grote (vaar)wegen en fungeerde als centrum voor het omringende platteland, maar had bovenal ook zelf een overwegend agrarisch karakter. Stedelingen verbouwden groenten, verzorgden fruitboomgaarden en hielden paarden, koeien, varkens, geiten, schapen, kippen en andere dieren, zowel buiten als binnen de stadsgrenzen en later -vesten. De meeste inwoners van Hol-

land waren in die 13e eeuw actief in de primaire sector: akkerbouw, fruitteelt, veeteelt en visserij.

Het stadsrecht was belangrijk voor de Gouvenaars omdat zij vanaf dan elke donderdag een markt voor beiderfelijke waar zoals vlees, vis, zuivel, groenten en fruit konden houden. Markten trokken mensen en goederen aan, en de kassen van landsheer en stad profiteerden via tol- en marktgeld. Als de stad groot genoeg was, kon zij bovendien een jaarmarkt opzetten. Hier waren behalve laken, keukengerei, stoelen, gereedschappen, manden, sieraden en andere handelswaar ook paarden, koeien, varkens en schapen te vinden. Op zulke jaarmarkten kwamen behalve eigen stedelingen en boeren ook marktkramers, handelaren en kopers uit vreemde contreien af. Om het voor die laatsten aantrekkelijk te maken, en vanwege de in die dagen erg lange reistijden, was zo'n jaarmarkt vrijwel altijd een meerdaags evenement.

1. C.J. de Lange van Wijngaerden, *Geschiedenis en beschrijving der Stad van der Goude, Tweede deel*, 330-331. Gebr. Van Kleef, Amsterdam/Den Haag, 1817.
2. P.H.A.M. Abels, K. Goudriaan, N.D.B. Habermehl en J.H. Kompagnie (red.), *Duizend jaar Gouda. Een stadsgeschiedenis*. Historische Vereniging Die Goude/Uitgeverij Verloren, Hilversum, 2002, 129 en 131.
3. Streekarchief Midden-Holland (SAMH), collectie Gouda, toegang 1, inv.nr. 2347 Akte waarbij Filips, aartshertog van Oostenrijk, de tweede vrije paardenmarkt herstelt, 1502.
4. De Lange van Wijngaerden, 331.

Gouvenaars op het Rotterdamse oorlogsschip Mars (1778-1781)

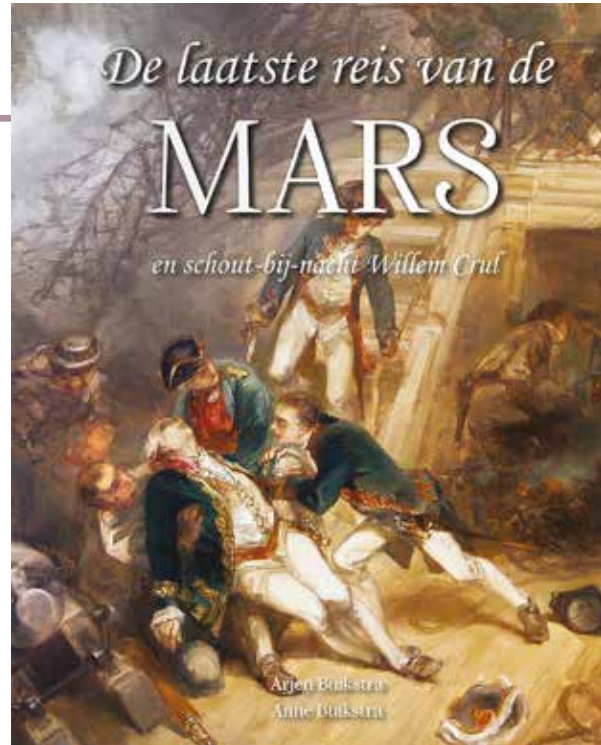
Arjen Buikstra

Een zeeslag, orkanen, kapers en tropische gevangnissen. Het klinkt als Pirates of the Caribbean uit Hollywood. Toch is dit het waargebeurde verhaal van het Rotterdamse oorlogsschip Mars en zijn bemanning en veel Gouvenaars maakten het mee. De Mars, een schip met 64 stukken geschut, was in zijn tijd een van de grootste oorlogsbodems van de vaderlandse marine. Het vertrok in 1780 onder leiding van schout-bij-nacht Willem Crul voor een routinemissie naar Sint Eustatius met aan boord 418 bemanningsleden, onder wie veel Gouvenaars. Velen van de 418 keerden, net als de schout-bij-nacht en het schip zelf, niet meer naar huis terug.

Waarde en teer geliefde vrouw beneevens vaader en moeder susters en broeders en mijn ganse familie. Ik kan niet nalaaten om U te laate weten dat ik nog fris en gesont ben en ik wens dat gij deze (brief) in gesontheit sal aantreffen. Was het anders het souw mijn hert en siel leedt wesen dat weet got daar booven...

Zo begon matroos Steven de Vries de brief¹ die hij op 9

1. Brieven als Buit (Prize Papers), <https://brievenalsbuit.ivdnt.org/corpus-frontend/BaB/docs/babo212>

De laatste reis van de Mars (cover boek: Wonka Books, Zuidland)

november 1780 had geschreven aan zijn vrouw Pieter-nella de Roos, 'woonende in het Lommert stege agter agter de Vismark tot Gouda'. De Vries schreef vervolgens over de reis:

Mijn geliefde vrouw, u is wel bekend dat wij den eersten augustus in see geloopen sijn van Hellevoet [...] met goet weer en den 2den van denzelfde maant aan de hoofde van hengeland gekoomen en den agtiende van dezelfde maant sijn wij met goet weer en wint op de ree

Janny de Keijzer-Prinsenbergh

Gouwe Verhalen is een serie interviews met mensen die het verleden van Gouda zelf hebben beleefd.

Gert Jan Jansen

‘Ook in de Tidinge is het feestjaar Gouda750 voorbij, begrijp ik? Dus je bent helemaal vrij in het benaderen van mensen voor een Gouwe Verhaal. Dan vind ik het extra leuk dat je mij een aanzoek hebt gedaan. Als mij gevraagd wordt om ergens aan mee te doen, hoef ik nooit lang na te denken: het is ja of het is nee. Vaak het eerste, maar ik vraag me wel eens af of de aandacht die ik krijg wel aansluit bij de beperkte bijdrage die ik lever aan de Goudse samenleving. Met terugkijken op mooie herinneringen heb ik overigens nooit moeite. Hier in de kamer hangt een fotocollage, deels vergeeld, van momenten en voorwerpen uit het leven van mij en dat van Sjaak, mijn man. In 2012 heeft Arie Heerkens een film gemaakt over mijn leven. Die heb ik onlangs weer bekeken met mijn zes Goudse jeugdvriendinnen. Heel hard gelachen hebben we toen, maar af en toe kwam er een traantje. Misschien wordt de snaar van dat gevoel eerder geraakt na de zware gezondheidsproblemen die ik moest overwinnen.’

Lange Tiendeweg en Boelekade

‘We gaan er een 100% Gouds verhaal van maken, want ergens anders heb ik nooit gewoond. Geboren ben ik op de Lange Tiendeweg 41A, in het huis boven de winkel van banketbakkerij Herfst. Dat pand zat ingewikkeld in elkaar. Onze voordeur zat in het poortje tussen Herfst en Verkaaik, de boekhandel. Mijn slaapkamer was niet boven, maar op de begane grond. In dat gangetje zat aan de andere kant de woning van de familie Verkaaik. Als ik jarig was, ging aan die kant het raam open en zongen de

Janny de Keijzer-Prinsenbergh (1944)

Janny de Keijzer-Prinsenbergh (foto Gert Jan Jansen)

kinderen Verkaaik heel hard ‘Lang zal ze leven, lang zal ze leven!’. Els Verkaaik was waarschijnlijk mijn eerste vriendinnetje. Dat zij later met een broer van Sjaak zou trouwen en dus mijn schoonzus werd, kon niemand be-

*1944-1953 geboortehuis
boven banketbakkerij
Herfst (foto Gert Jan
Jansen)*

Auteurs

Koen Goudriaan is emeritus hoogleraar geschiedenis der middeleeuwen aan de Vrije Universiteit van Amsterdam. Hij schreef vele artikelen over de Goudse geschiedenis en was mederedacteur van de stadsgeschiedenis Duizend Jaar Gouda.

Jean-Philippe van der Zwaluw is historisch onderzoeker, schrijver en redacteur van de Nieuwsbrief van Die Goude. In de publicatiereeks van Die Goude verschenen van zijn hand biografieën over Anna Barbara van Meerten-Schilperoort (2016) en Cornelis Joan de Lange van Wijngaerden (2020)

Arjen Buikstra is hobby-historisch onderzoeker en houdt zich o.a. bezig met genealogisch onderzoek in relatie tot maritieme geschiedenis.

Gert Jan Jansen is hoofdredacteur van de Nieuwsbrief van Die Goude. Tevens is hij medewerker voor de rubriek 'Gouwe Verhalen'.

Agenda

LEZINGEN 2023

- 6 maart Reina de Raat
Jan Bleuland
- 12 april Henkjan Sprokholt
Gouda Tijdmachine
- 22 mei Roos van Oosten
De stad, het vuil en de beerput

Voor verdere informatie zie www.diegoude.nl

Tidinge

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING DIE GOUDE

Sint-Jozef, Michiel Claesz en het timmermansgilde 4

Koen Goudriaan

Hoe de paardenmarkten na ruim 550 jaar uit Gouda verdwenen 14

Jean-Philippe van der Zwaluw

Gouvenaars op het Rotterdamse oorlogsschip Mars (1778-1781) 25

Arjen Buikstra

Gouwe Verhaal: Janny de Keijzer-Prinsenbergh (*1944) 32

Gert Jan Jansen